

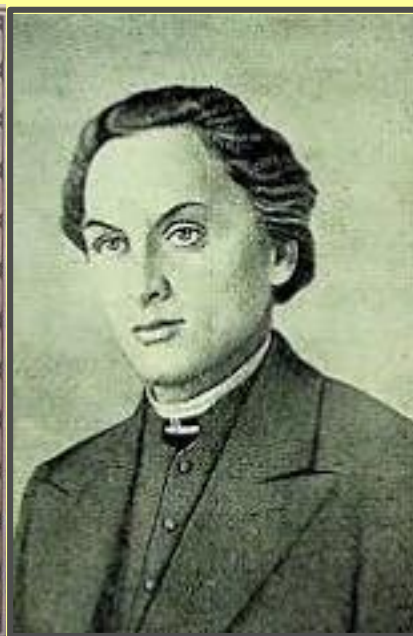
Патріотичний подвиг творців «Русалки Дністрової»

*(До вшанування 215-ї річниці з дня
народження І. Вагилевича (02.09.1811 р.)
та М. Шашкевича (06.11.1811 р.)*

Матеріали до виставки книг

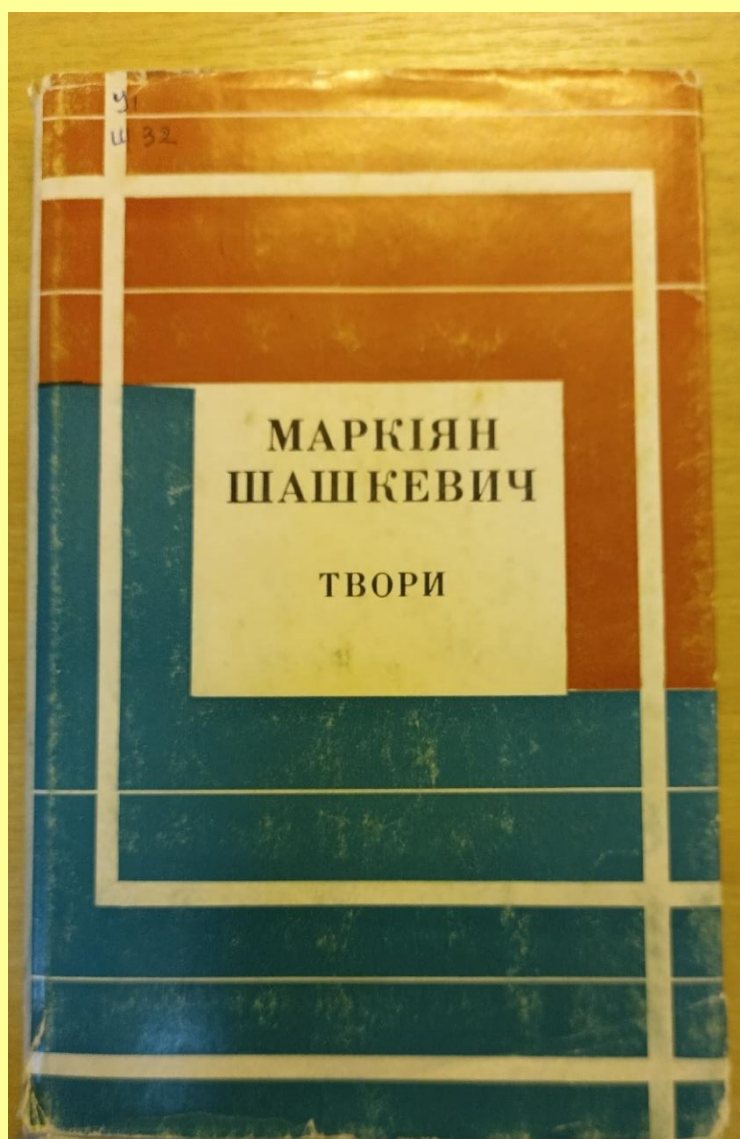

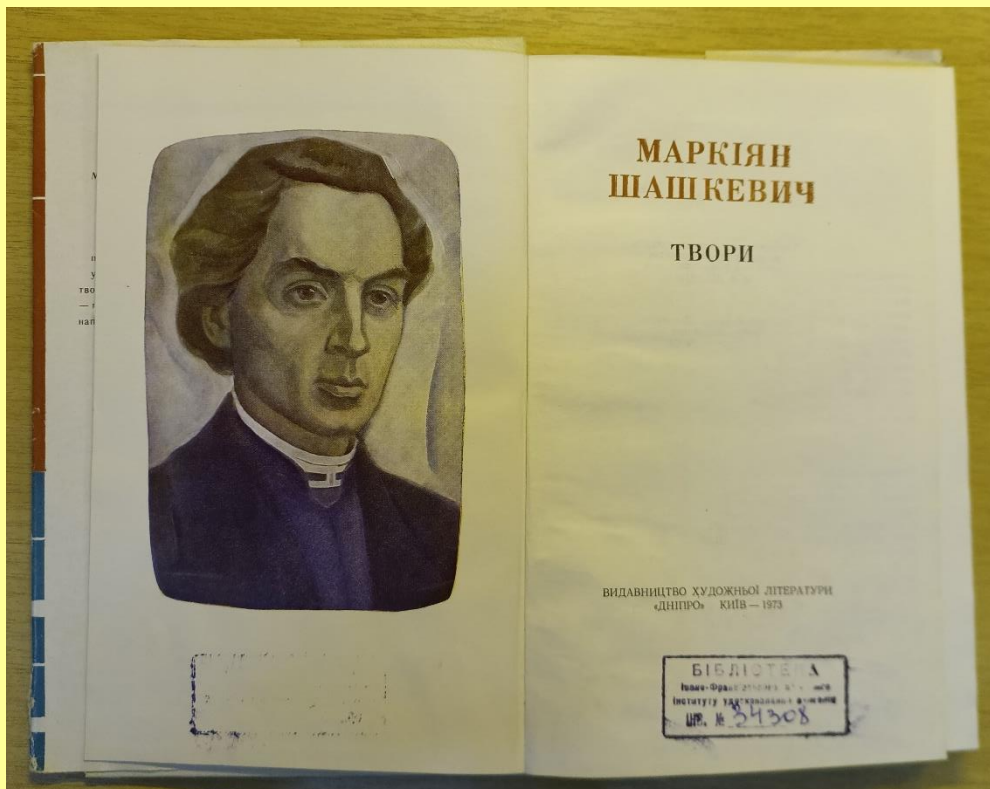
Іван Вагилевич

Маркіян Шашкевич

Для висвітлення теми вшанування пам'яті видатних українських просвітителів ХІХ століття Івана Вагилевича та Маркіяна Шашкевича використано матеріали з пропонованих нижче книг, переважно статей із збірок.

821.161.2

Шашкевич М. Твори : поетичні твори, пісеньки і грачки діточії, переспіви і переклади, прозові твори, статті / М. Шашкевич ; упоряд., підгот. текст, вступ. стаття та приміт. М.Й. Шалати; портр. Маркіяна Шашкевича худож. В.С. Кравченка .-- К. : Дніпро , 1973 .- 191 с.: портр. : 64 к. [34307,34308]

821.161.2 Українська література

М. Шалата «Маркіян Шашкевич»: вступна стаття

Таке життя не кожному дано. Коротке, але сповнене діяльною любов'ю до народу. За тридцять два роки, а власне за якесь десятиріччя, Маркіян Шашкевич визначився на Західній Україні як перший народний поет, прозаїк, публіцист і перекладач, автор першої «Читанки» для дітей рідною мовою, один із творців першої книжки українською мовою «Русалка Дністровая».

У 1772 році, після майже чотиривікового гноблення польською феодальною державою, Західна Україна потрапила в ярмо австро-угорської монархії. Галичині придумали назву «Королівство Галіції і Лодомерії», а галицьких українців (русинів)

стали зневажливо називати рутенцями. Однак, європейська революція 1848 року поставила австрійський монархічний уряд над безоднею, і він змушений був підписати маніфест про скасування панщини для селян. Західноукраїнські селяни здобули «голодну волю». Маркіяна Шашкевича тоді вже не було в живих, але його сподвижницька праця сприяла духовному розкріпаченню народу.

Маркіян Шашкевич народився 6 листопада 1811 року. Дитинство минуло в рідному Підліссі, Золочівського повіту на Львівщині, та в сусідньому селі Княжому, де батько, Семен Шашкевич, був священиком. Початкову освіту здобув у дяка, потім навчався в Золочівській німецькій школі, у львівській та бережанській гімназіях. З 1829 року юнак навчається у Львівській духовній семінарії і водночас числиться слухачем філософського відділу університету. Є підстави, що саме за вільнодумство 21 лютого 1831 р. Шашкевича було виключено з семінарії. Шашкевич залишився жити у Львові, в матиного брата Захара Авдировського, управителя міського «Будинку вбогих». В ці роки Шашкевич активно займається самоосвітою. Читає все, що стосується слов'янських культур. У львівських бібліотеках він натрапив на неповне видання «Енеїди» І. Котляревського (СПб., 1809) та на упорядкований М. Максимовичем збірник «Малороссийские песни» (1827). Як згадує Яків Головацький, Шашкевич «урадуваний найшов тоє, за чим так давно гледів. Зобачив живий приклад, переконався о можності народної руської словесності, загадав велику гадку: утворити чисто народну словесність южноруську, і сесій гадці вірен остав до кінця».

З повторним прийняттям Шашкевича до семінарії, що відбулося після багатьох його клопотань восени 1833 року, у стінах закладу зміцнів дух прогресивно настроєних семінаристів. У час, коли народну мову було загнано на задвірки, юнак організував у семінарії гурток патріотів рідного слова, в якому за найближчих друзів мав Якова Головацького та Івана Вагилевича. Того ж 1833 року гуртківці підготували український збірник «Син Русі». Рукопис цього збірника, який зберігся до наших днів, цілком складений з оригінальних поезій упорядників.

У 1834 році гурток львівських семінаристів остаточно оформився в культурно-просвітню організацію. Недруги іронічно прозвали Шашкевича, Вагилевича і Головацького «руською трійцею». Ніхто й припустити тоді не міг, що ця іронічна назва згодом увійде в історію української літератури.

Негайного вирішення на той час вимагала проблема правопису, і їй гурток присвятив не одне зібрання. Після тривалих суперечок було вирішено застосувати фонетичний правопис, на що наштовхнула гуртківців сербська лінгвістична реформа Вука Караджича. «Пиши, як чуєш, а читай, як видиш», -- це висунуте більшістю гасло знайшло своє вираження в другому, а незабаром і в третьому збірниках «Руської трійці» -- «Зорі» та «Русалці Дністровій». На жаль «Зоря» не була допущена до друку. Та Шашкевича ця подія не зупинила. На день шістдесятисемиріччя Цісаря Франца І, де семінаристи виступали з промовами латинською, польською або німецькою

мовами, Маркіян Шашкевич виголосив українською, ще й прочитав свою оду «Голос галичан».

Восени 1836 року М. Шашкевич і його товариші М. Устиянович та Ю. Величковський одночасно виголосили українською мовою проповіді у трьох львівських церквах. Це теж було сміливим викликом австрійським та польським асиміляторам. У середині 30-х років позаминулого століття в Галичині розгорілася так звана азбучна війна: польські реформатори намагалися перевести українське письмо на польський алфавіт. Маркіян Шашкевич дав рішучу відсіч посяганням на українську азбуку. Дбаючи про розвиток народної освіти, поводитир «Руської трійці» склав 1836 року першу «Читанку» українською мовою (до речі, слово «читанка», таке милозвучне сьогодні і звичне, вийшло саме від Шашкевича). Цензура вороже зустріла твір, і тільки у 1850 році у Львові її видав Яків Головацький.

Кульмінаційним моментом у культурно-освітній діяльності Маркіяна Шашкевича слід вважати видання першої на Західній Україні книжки народною мовою. І в 1937 році здійснилася заповітна мрія Шашкевичевого гуртка: в Будимі (Будапешт) з'явилася «Русалка Дністровая». На жаль, влада Львова конфіскувала надіслані книги, залишилася незначна частина видання. Першопричина заборони полягала, очевидно, в тому, що це був український збірник». Книга свідчить про неабияку обізнаність «Руської трійці» з літературним життям на Наддніпрянській Україні. У «Передслов'ї», наприклад, Шашкевич посилається на І. Котляревського, М. Цертелєва, М. Максимовича, Г. Квітку-Основ'яненка, Є. Гребінку, П. Гулака-Артемівського та інших. Упорядникам збірника були добре відомі видання народних пісень – сербських, чеських і словацьких. Українським пісням відведено перший з чотирьох розділів. У розділі «Складання» представлено твори лише організаторів збірки – Шашкевича, Головацького і Вагилевича. Причому з десяти творів сім належить Шашкевичеві, особливо вирізнялося оповідання «Олена». Два інших розділи – «Переводи» і «Старина» -- знайомили з перекладами сербських пісень та уривків з «Краледворського рукопису», а також з цікавими історичними відомостями і документами.

В очах місцевої влади діячі «трійці» поставали як справжні злочинці, діяльності яких треба покласти край. Юнакам учинили суворий допит, заборонили їм виїжджати зі Львова аж до одержання вказівки згори – від намісника галицького краю. З виходом «Русалки Дністрової» фактично розпався нерозлучний досі тріумфірат – Шашкевич, Головацький і Вагилевич. Розпався добре злагоджений ансамбль, що відіграв свою історичну місію. У Львівській семінарії посилювалися поліцейські обшуки та переслідування, з'явилися провокатори... У липні 1837 року творцеві «Русалки Дністрової» вища інстанція оголосила догану. Духовна консисторія оцінила впливовість ватажка суспільно-культурного руху і була не від того, щоб «приручити» здібного юнака. На початку 1838 року Шашкевич одружився з Юлією Крушинською, а вже тоді з'явився перед випускню семінарську комісію. Після довгих вагань, зважаючи

на хворобу випускника, комісія 20 травня 1838 року надала йому право займати парафію в сільських місцевостях.

Все свідоме життя письменник-патріот присвятив справі соціально-культурного відродження, справі возз'єднання українських земель. Він, як і вся «Руська трійця», постійно цікавився діяльністю наддніпрянських діячів культури, прагнув до тісного спілкування з ними. З другої половини 30-х років учасники «трійці» листуються з відомим ученим М. Максимовичем... восени 1837 року передав львівським друзям кілька своїх творів. Міцна дружба єднала «Руську трійцю» з відомим культурним діячем, видавцем альманаху «Запорожская старина» І. Срезневським.

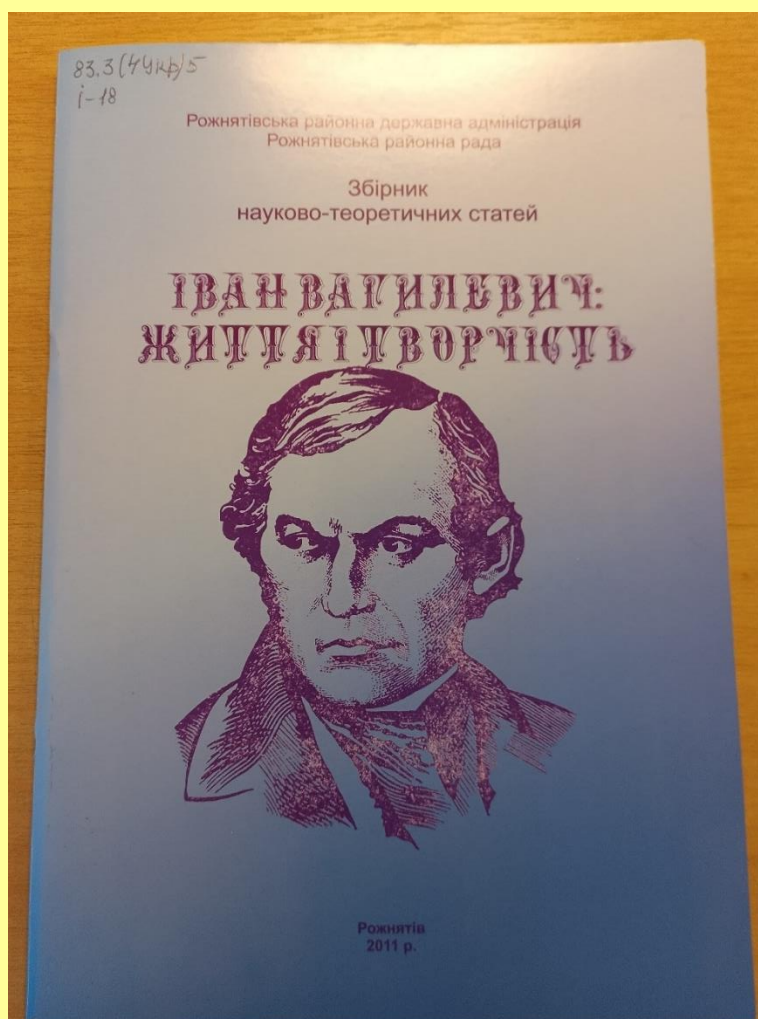
У 1842 році до Шашкевича потрапили дві книги «Малороссийських повестей» Г. Квітки-Основ'яненка (1834 і 1837), альманах «Ластівка», виданий Є. Гребінкою (1841) та збірка Амвросія Могили (А. Метлинського) «Думки і пісні та ще дещо» (1839).

Останні роки поетового життя були безрадісні. Захоплено відгукується Маркіян про ці видання в листі до приятеля М. Козловського. В саморобному зшитку поета з'явилися копії балади Т. Шевченка «Причинна» з «Ластівки», а також багато поезій Могили. Знаменитий «Кобзар», виданий 1840 року, не дійшов до Маркіяна, але знайомство з Шевченком у Галичині починалося саме з Шашкевича.

Останні роки поетичного життя були безрадісними. Неродючі ґрунти і градобої спричинилися до крайньої нужди селян і його сім'ї зокрема. Державна казна не давала Шашкевичу законного утримання через його неблагонадійність, а, «яко щирий прихильник народу, не міг здирати бідних людей». Смерть молодого сина викликали в поета тяжкі переживання і сприяла загостренню туберкульозу, на який він захворів ще під час навчання в семінарії. Від 28 січня 1843 року починається напружена боротьба Шашкевича з тяжкою хворобою. Весною цього ж року він остаточно втратив зір і слух і 7 червня помер. Для нащадків не зберігся жоден прижиттєвий портрет Маркіяна Шашкевича. Художники відтворили його образ на основі спогадів сучасників та на підставі родової подібності сина Володимира.

Художня спадщина Маркіяна Шашкевича невелика: три десятки поезій, романтичне оповідання "Олена" та переспіви й переклади із староруської, польської, сербської і чеської мов.

Не можна уявити розвиток української літератури без тієї нелегкої місії, яку добровільно взяв на себе організатор «Руської трійці».

82.09.161.2Вагилевич(477.86)((082)

Іван Вагилевич: життя і творчість : збірник науково-теоретичних статей / Гол. ред. В. Андрейків; редакц. рада: І.О. Андрухів, В.В. Грещук, С.І. Хороб, Л.Т. Бабій, Р.Ф. Кирчів .- Рожнятів , 2011 .-- 105 с.: портр. : 20 грн. [70596,70597,70598,70599,70600,72077]

82.09.161.2Вагілевич(477.86)(082) Українська літературна критика. Дослідження творчості

В даному збірнику подані статті учасників міжобласної науково-теоретичної конференції. Збірник складається з 2-х розділів: історія, етнографія та філологія. 22.02.2012.

Славну сторінку в історію «Руської Трійці» вписав один із найбільших друзів і однодумців Маркіяна Шашкевича і Якова Головацького уродженець Бойківщини Іван Вагилевич. Він народився 2 вересня 1811 р. у с. Ясень Калуського повіту (тепер – Рожнятівського району Івано-Франківської області). Дитинство пройшло серед сільської дітвори і чарівної природи Карпатського краю, на березі гірської швидкоплинної Лімниці. У житті, характері і діяльності визначальними були його любов до рідного народу, прагнення працювати в ім'я майбутнього. Ще з дитинства в нього зародилося бажання пізнати духовні багатства рідної землі та відкрити їх для свого народу. Від семи років І. Вагилевич навчався у чотирикласній школі в Бучачі, продовжив освіту у Станіславській гімназії. 1830 р. І Вагилевич вступив до Львівської духовної семінарії, яку закінчив 1837 р. Навчаючись у семінарії він з запалом читав книги, захоплювався старими хроніками, рукописами, народними піснями. У Львові під час навчання у семінарії він потоваришував з М. Шашкевичем та Я. Головацьким, такими ж закоханими в народну пісню та рідну мову, як і він сам. У семінарії хлопці між собою розмовляли по-українськи, за що опольщені поповичі називали їх насмішкливо «руська трійця», не відаючи того, що згодом це прізвище ввійде в історію як почесне наймення. Так виник гурток славнозвісної «Руської Трійці».

Світогляд І. Вагилевича формувався у тісному зв'язку з соціально-економічним і національно-політичним становищем краю і відображав боротьбу патріотичних сил проти гноблення в імперії Габсбургів. І. Вагилевич рішуче став до когорта найпередовішої частини української інтелігенції і став одним із провідних діячів суспільно-політичного і культурно-наукового руху в Галичині.

Літературна спадщина Івана Вагилевича – це оригінальні художні твори, переклади й переспіви, а головне – наукові праці та розвідки. Значна частина їх ще й досі не дійшла до широкого загалу читачів.

Літературно-художній доробок письменника порівняно скромний. У «Русалці Дністровій» були надруковані дві українські поеми – «Мадей» та «Жулин і Калина», які є цінним внеском у нову літературу, що робила тоді у Західній Україні перші кроки. Як і М. Шашкевич, І Вагилевич шукав в історичній минувщині актуальних для його сучасності тем. У поемі «Мадей» автор змальовує легендарну постать народного ватажка, борця за незалежність своєї вітчизни. Твір прославляє боротьбу карпатських українців проти угорських загарбників, звеличує волелюбність і нескореність, героїчний дух верховинців. У жорстокому нерівному змаганні Мадей зазнав поразки, потрапив у полон, а його побратими полягли на полі слави. Елегійним сумом та болісною тугою бринять рядки поеми, в яких автор оплакує невдачу та горе. Варто згадати і про перегук цього твору зі «Словом о полку Ігоревім». Зокрема знаходимо схожі риси в образах Мадея і Ігоря. Мадей, як і Ігор, не відступає від свого

одчайдушного задуму, довідавшись про перевагу ворожих сил. Подібні ці герої також у рішучості зажити воєнної слави. Обидва ж зазнають поразки.

Водночас із співпрацею над складанням перших українських альманахів у Галичині І Вагилевич наполегливо вивчає літературу з питань мовознавства, історії, етнографії, використовуючі багаті фонди книгозбірень Львівського університету та інституту ім. Оссолінських.

Українська народна творчість мала першорядне значення у пробудженні в І. Вагилевича потягу до літератури й науки. Роблячи археологічні спостереження, фольклорні й етнографічні записи, він обійшов усе Прикарпаття, побував і на Бойківщині.

У 1836 р. І. Вагилевич зробив перший в українській літературі переклад «Слова о полку Ігоревім», який дійшов до наших днів. Він, по суті, відкривав галичанам твір, як частку героїчного минулого. І не вина письменника, що цей переклад, як і, до слова, інші його численні наукові та публіцистичні праці, не мали тієї суспільної ваги або й зовсім не доходили до рук адресата – галицького читача. «Слово о полку Ігоревім» у перекладі І. Вагилевича було опубліковано аж 1884 р.

Слово І. Вагилевича у галузі етнографії було свіжим, новаторським. Певною мірою чергуються з нарисом Я. Головацького «Мандрівка по Галицькій та Угорській Русі» його праці «Гуцули, мешканці східної частини Карпат» та «Бойки, русько-слов'янський люд Галичини», присвячені історико-етнографічній характеристиці Карпат. І Вагилевич подає цілком достовірні відомості з історії, побуту і географічного розташування «гірського племені...».

Низка досліджень І. Вагилевича присвячена проблема історії українського народу та його культури. 1839 р. він опрацював невелику за розміром розвідку «Місто Галич». Сумну картину занепадаючого й убогого в чужій неволі Галича 30-х рр. XIX ст. автор порівнює з колись багатою і могутньою столицею княжих часів.

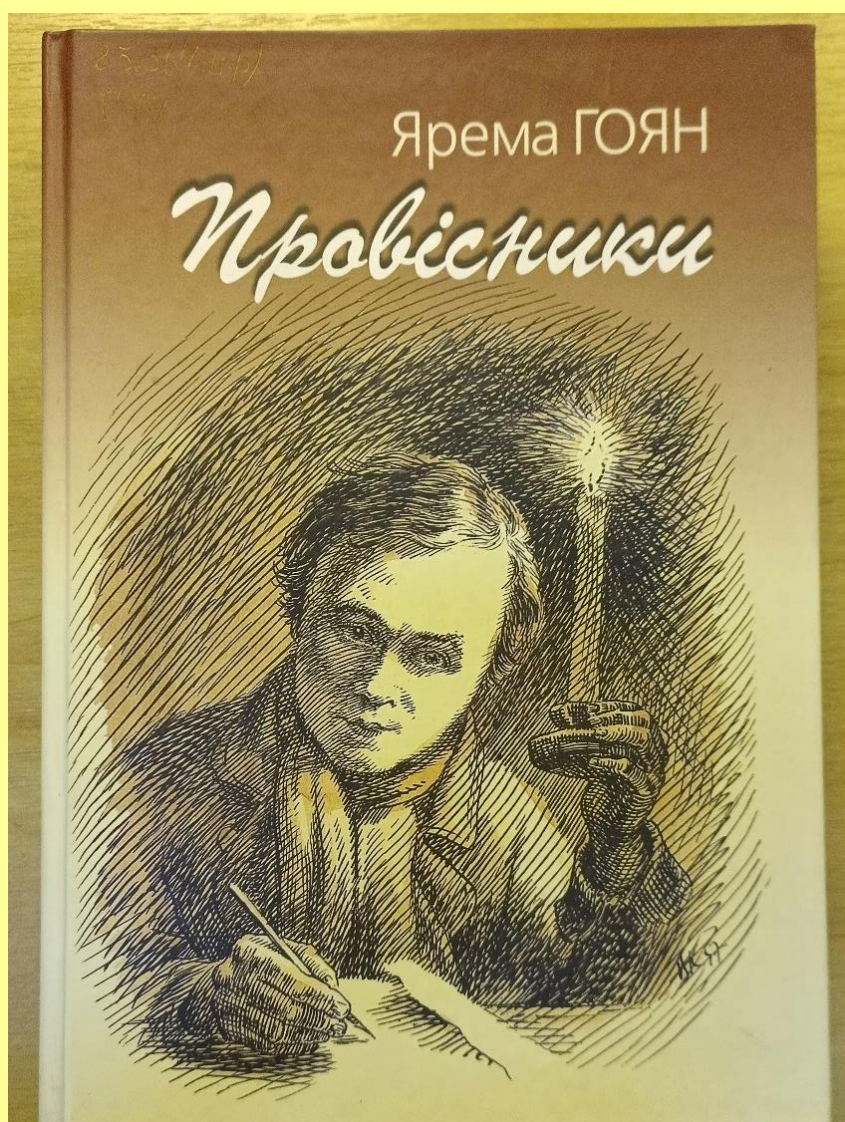
Невелику за обсягом, але важливу за науковим змістом статтю написав І. Вагилевич про заснування і початковий період міста Львова. Якщо польський сторик Ю.Б. Зиморович відсував виникнення міста аж до 1270 р., а Денис Зубрицький висловлював припущення про набагато ранішу появу Львова, ще в епоху, що передувала правлінню Данила Галицького, то і. Вагилевич у принципі правильно вказував на середину XIII с. Свої міркування аргументував свідченнями Іпатівського літопису та власними археологічними обстеженнями, проведеними на горі Льва.

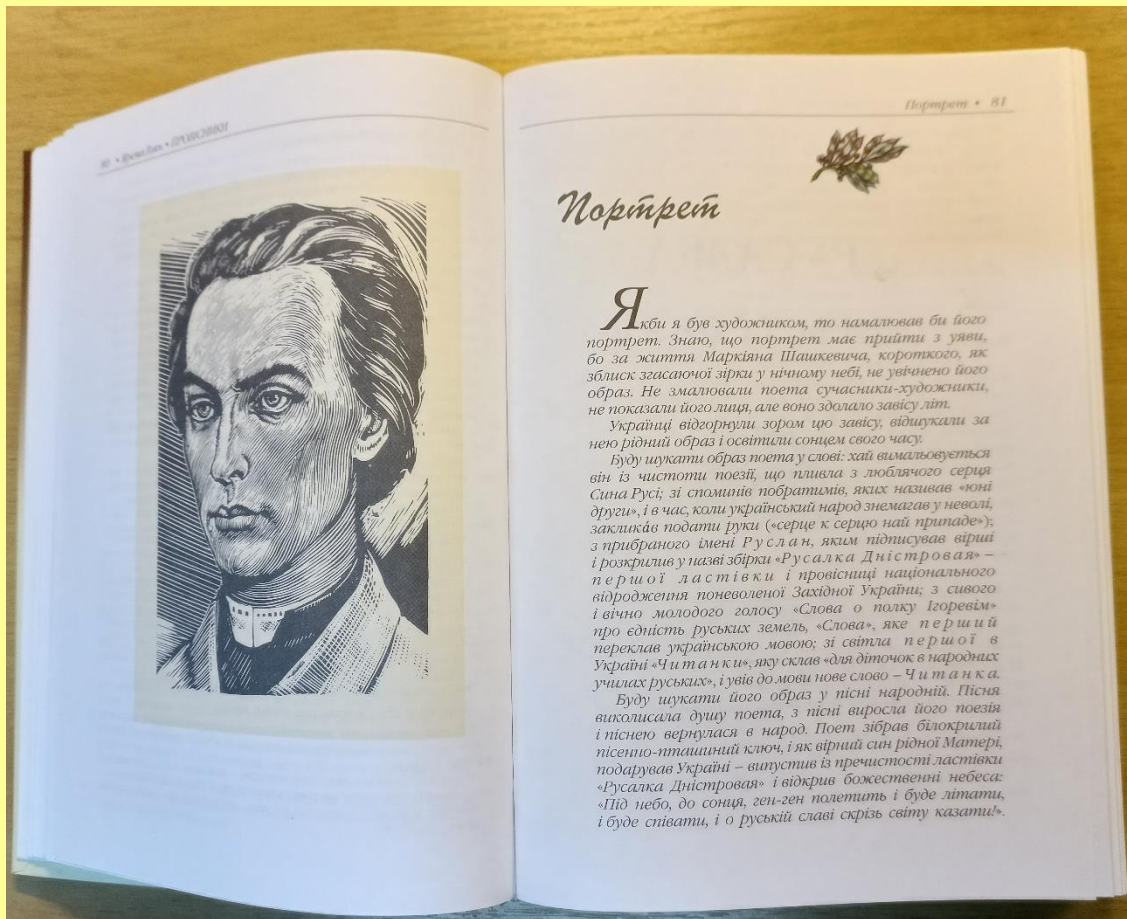
Варто згадати працю І Вагилевича «Монастир скит в Маняві», яка вийшла друком 1848 р. У своїй розвідці вперше дослідив чудову, але забуту пам'ятку старовини в Карпатах – Маняський скит.

Найбільш активно І. Вагилевич цікавився опришківським рухом, збирав матеріали до його історії. У статті «Про розбійників в Карпатських горах» він подає географію виступів опришків у першій половині XIX ст. У 1838-1839 рр. Вагилевич надрукував цикл пісень про опришків і Олексу Довбуша у своїй статті «Гуцули».

Навесні 1886 р. І. Вагилевич важко захворів. Ще 9 травня його відвідав Я. Головацький. Наступного дня, 10 травня, його не стало – помер на 55-му році життя. Поховали коштом міста на Личаківському цвинтарі у Львові, але пам'ятника не поставили. І тому зараз ніхто не знає, де знаходиться могила І. Вагилевича.

У 1937 р. з нагоди 100-х роковин з дня виходу «Русалки Дністрової» на кошти жителів і далеких родичів І. Вагилевича у селі Ясень відкрито пам'ятник на честь авторів альманаху. На пам'ятнику зображена розкрита книга між двома колосами пшениці, а внизу підпис: «Побудителям Галицької Землі – отцям М. Шашкевичу, Я Головацькому та І. Вагилевичу в століття «Русалки Дністрової». Вагілевичеві та громада Ясеня 22.VIII.1937 р.» Автор пам'ятника – скульптор зі Станіслава М. Антонюк

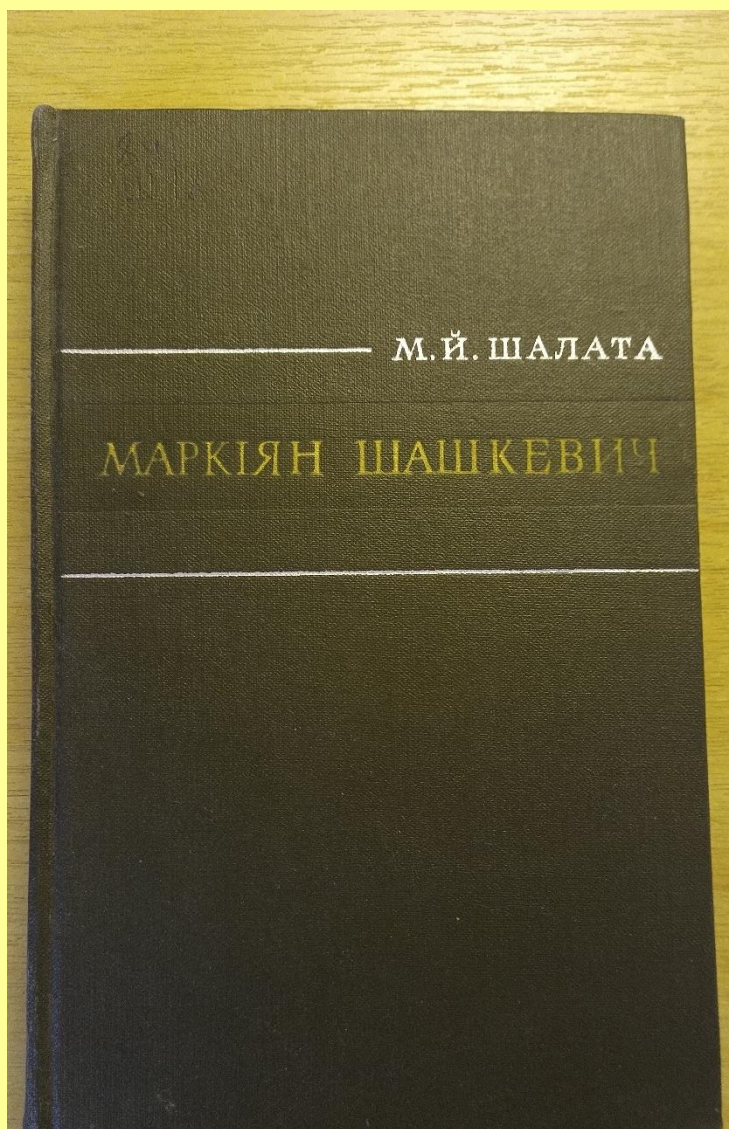

82.09.161.2

Гоян Я. Провісники : есе / Я. Гоян; іл. В. Касіяна .-- К. : Веселка , 2011 .-- 574с.: іл. .- 878-966-01-0539-3 : 99 грн 60 к [70656, 70657, 70658, 70659, 70660]

82.09.161.2 Літературна критика. Дослідження української літератури.

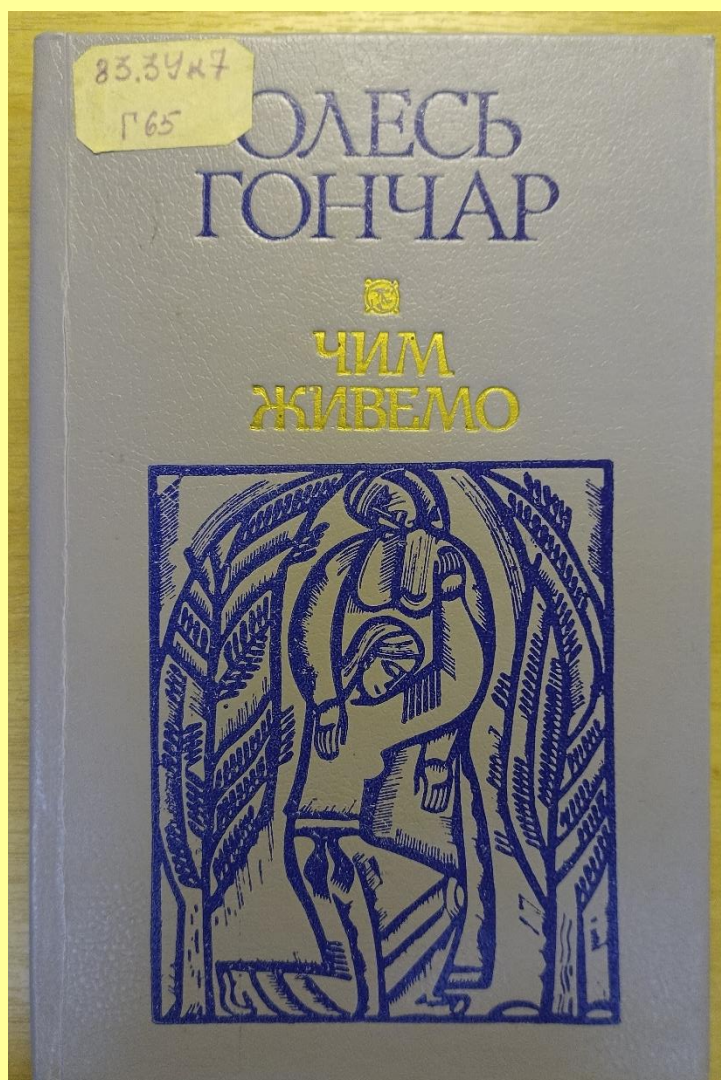
*Сяйливе слово рідної української мови Провісники і образ молодого Тараса із палаючою свічкою-зорею освітили нову книгу лауреата Національної премії України імені Тараса Григоровича Шевченка, заслуженого діяча мистецтв України Яреми Гояна. Письменник схвилюваним художнім словом відкриває читачеві світлі відчуття і високі думки, тривоги за долю України і величання її славою, диво воскресіння і здобутої волі в есе про наших світочів _ будівничих храму української літератури - Григорія Сковороду, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, Івана Котляревського, **Маркіяна Шашкевича**, Панаса Мирного, Юрія Федьковича, Ольгу Кобилянську, Василя Стефаника, Марка Черемшину, Михайла Коцюбинського. Слово і графічний штрих, поєднані родинною любов'ю, живуть у світлі просвітництва, і хай це світло озорує в душах читачів іскру віри, надії і любові. 22.02.2012*

82.09.161.2Шашкевич

Шалата М.Й. Маркіян Шашкевич : життя, творчість і громадсько-культурна діяльність / М.Й. Шалата .-- К. : Наукова думка , 1969 .-- 252 с.: портр. : 1 крб. 25 к. [28736,26836]

82.09.161.2Шашкевич Літературна критика. Дослідження української літератури

82.09.161.2

Гончар О. Чим живемо. На шляхах до українського Відродження / О. Гончар;
упоряд. В.К. Коваль, ред. В.В. Біленко .-- К. : Радянський письменник , 1991 .-- 382 с.:
1 портр. : 2 крб. 20 к. [63392]

82.09.161.2 Літературна критика. Літературні дослідження

Олесь Гончар. З виступу у Львівському університеті 24 листопада 1986 року та на вечорі пам'яті М. Шашкевича 1986 року в Києві.

Аж дивно: як за короткий час і як багато встигла зробити ця славетна галицька трійця, триєдине побратимство юнаків-патріотів, що іменами Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького та Івана Вагилевича назавжди увійшли в історію української

культури. Чим ці постаті творців «Русалки Дністрової», натхненні ентузіасти з похмурої цісарської минувшини, дорогі для нас, людей XX віку?

Дорогі для нас тим, що не маючи зброї іншої, крім чесного й допитливого розуму та палкої синівської любові до свого народу, змогли в умовах тогочасної суспільної темряви запалити ясний вогонь народної демократичної духовності, дати першу українську книжку дітям свого народу...

Хотів би нагадати один факт, зафіксований дослідниками: восени 1836 року... Шашкевич та його товариші – як духовні особи—одночасно виголосили у трьох львівських церквах проповіді українською мовою. Це було вперше, і це було відповіддю тим, хто намагався онімечити та сполонізувати українське місто. А важливий цей факт ще й тим, що було не тільки кому проповідувати рідне слово, а й було кому його слухати!

Маркіян Шашкевич, будучи душею «Руської трійці», справді може бути названий предтечею Івана Франка.

Бібліотека ОІППО

Вересень 2026 р.